

Бібліотечний форум:

історія, теорія і практика

Науковий, інформаційний щоквартальний журнал

Засновник – фізична особа
Башун Олена Володимирівна
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 21735 -11635 Р
від 21.12.2015
Заснований у грудні 2015 року,
м. Київ

Головний редактор
Олена Башун, канд. пед. наук

Звертайтеся до редакції:

вул. Бакинська, б. 37, к. 321,
м. Київ, 04086
067-625-36-52, 066-840-97-83
e-mail: olenabashun@gmail.com
Сайт журналу:
<http://www.libraryforum.info>

Журнал “Бібліотечний форум: історія, теорія і практика”

Передплатний індекс **09923**
Передплатний індекс на CD, off-line,
online **98015**
ISSN 2518-7341

Відповідальність за точність
поданих фактів, цитат, цифр
та прізвищ несуть автори
матеріалів.

Редакція залишає за собою
право літературного редагування
і скорочення статей.

Рукописні матеріали не рецензуються
і не повертаються.

Редакція не завжди поділяє
думку авторів.

За зміст рекламних та інформаційних
повідомлень редакція відповідаль-
ності не несе.

У разі передруку посилання на
журнал

«Бібліотечний форум: історія, теорія і
практика» обов'язкове.

© Бібліотечний форум: історія, теорія і практика

Інформаційний партнер
журналу –

Українська бібліотечна
асоціація

З	Бібліотеки і війна
М	Бондарчук Я. Діяльність Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова на шляху до перемоги.....2
І	Горбатенко Ю. Військовий час дитячих бібліотек Одеси.....4
С	Новосьолова С. Профілактика емоційного вигорання у волонтерів: досвід психолога.....6
Т	Інтернет-технології в бібліотеках
З	Андрійченко Н. Здобуття цифрової освіти на тренінгах з електронного урядування.....8
М	Бібліотечно-бібліографічні ресурси бібліотек
І	Бельницька О., Кривогуз О. Книжкова колекція та особистий архів Г. Д. Зленка у фонді Одеської національної наукової бібліотеки.....12
С	Білоус В. Електронні наукові та освітні ресурси, інноваційні сервіси бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.....18
Т	Дідусенко Г. Окремі пропозиції щодо використання джерелознавчої бази при проведенні регіональних досліджень життя та творчості Ю. І. Липи (за фондами Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського).....22
З	Лучка Л. Особові книжкові зібрання катеринославських діячів в університетському бібліотечному просторі.....27
М	Русначенко Т. Біобібліографічні ресурси бібліотеки: погляд через призму сучасності.....31
І	Стопа І. Комплектування фонду бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історичні аспекти, сучасні реалії та майбутні перспективи.....33
С	Бібліотечно-бібліографічне обслуговування
Т	Завіна О. Соціальне партнерство бібліотек на допомогу формуванню навичок здорового способу життя.....37
З	Шевченко О. На варті читання, або Читання – броня від усіх бід...39
М	Мережа бібліотек
І	Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: переорієнтація діяльності (2011–2021 рр.).....41
С	Бібліотечна освіта, підвищення кваліфікації
Т	Левченко Ю. Гарвардський стиль: основне.....46
З	Історичні розвідки бібліотек
М	Нікітіна А. Історія формувань приватних бібліотек другої половини XVIII ст. (на прикладі приватної бібліотеки Кирила Розумовського).....49
І	Скоряккіна Ж. Проблема вивчення читача в українському бібліотечному середовищі (друга половина XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.).....51
С	Соколов В. Розвиток читачезнавства у провідних бібліотеках Києва у другій половині 1920-х – на початку 1930-х рр.....54
Т	Рецензії. Наукова періодика
З	Двірна К., Лушай В., Стегній Д. Рецензія на рекомендаційний бібліографічний покажчик «Російсько-українська війна».....59
М	Літературна сторінка
І	Гамзіна С. Вірші.....61
С	Федорова М. Бібліотекарка. День Святого Миколая.....62
Т	Покажчик статей і матеріалів, опублікованих в журналі за 2022 рік.....63

Електронні наукові та освітні ресурси, інноваційні сервіси бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

У статті висвітлюються важливість цифровізації, створення та використання електронних ресурсів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Складні часи випали на долю нашої країни: роки пандемії, а далі з 24 лютого 2022 року – широкомасштабна війна з російським агресором. Кожен українець намагається своєю посиленою діяльністю підтримати захисників України, наблизити перемогу: стають волонтерами, надають допомогу переміщеним особам, просто працюють на своїх робочих місцях.

В умовах воєнного стану та забезпечення дистанційного навчання особливе значення набуває інформаційне забезпечення навчального процесу. Дистанційне навчання стало випробуванням для усіх учасників освітнього процесу, що визначило головний акцент у роботі закладів вищої освіти (ЗВО) та бібліотек. Серйозні зміни, спричинені трагічними подіями, відбулися і у бібліотечній системі, де конкретні види діяльності перемістилися в онлайн. Саме бібліотеки здійснюють активне впровадження нових форматів представлення даних, збільшення електронних ресурсів, як важливого джерела задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів, створення бібліотечних сервісів для віддалених користувачів бібліотеки.

Основним завданням бібліотеки є інформаційна підтримка навчального та наукового процесів університету у різних вимірах та сценаріях невизначеності. Ефективність діяльності бібліотеки залежить від бажання та потреби змінюватися, готовності та спроможності працювати гнучко, впроваджувати інноваційні бібліотечні сервіси, необхідність цифровізації бібліотечних ресурсів, актуалізація онлайн-форм та дистанційного обслуговування. Бібліотека змінюється, прагне бути потрібною та важливою. Адже бібліотека – це організм, який буде живим тільки тоді, коли він змінюється разом із суспільством в цілому та користувачами зокрема.

Пріоритетом сучасної бібліотеки є забезпечення вільного та необмеженого доступу до інформації усіх категорій споживачів, особливо науковців та студентів, їхня інтегрованість у вебпростір, комфортність послуг, які може надати бібліотека. Сьогодні бібліотеки перемістили всі можливі бібліотечні послуги на цифрові, тобто засоби онлайн-ресурсу та віддалений доступ до них, об'єднаний пошук, інтернет-каталог загальнодоступного Інтернету, залучення користувачів через соціальні мережі, спеціалізований

Валентина Білоус,

директорка бібліотеки
Вінницького
державного
педагогічного
університету
імені Михайла
Коцюбинського

простір знань.

Університетська бібліотека розуміє важливість інформаційно-бібліотечного обслуговування та впровадження інноваційних бібліотечних сервісів у різних сценаріях невизначеності. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ), пройшовши славний історичний шлях, зберігаючи традиції попередніх поколінь та змінюючи пріоритети бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування, враховуючи різні виклики, виконує свою основну місію щодо інформаційного забезпечення навчально-виховного та науково-дослідного процесу університету. Саме функціонування та впровадження інноваційних технологій дало можливість працювати бібліотеці у дистанційному режимі, що є надзвичайно важливим під час надзвичайних ситуацій (замінування установи, карантинів). Нові випробування перед бібліотеками постали у зв'язку з страшною повномасштабною війною. Працівники бібліотеки Вінницького педуніверситету продемонстрували, що здатні швидко реагувати на різні драматичні виклики, адаптуватися до нових умов і, не дивлячись на графіки та умови роботи (чи то гнучкий графік, дистанційна робота, простій чи відпустка) продовжують інформаційне забезпечення потреб та запитів здобувачів вищої освіти, викладачів та співробітників університету.

В умовах викликів сьогодення особливого значення набуває впровадження нових форматів представлення даних, збільшення е-ресурсів, як важливого джерела задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів, створення бібліотечних сервісів для віддалених користувачів бібліотеки. Освітнянська книгозбірня продовжує свою діяльність за такими важливими напрямками як наукове комплектування документів, бібліотечно-бібліографічне та інформаційне обслуговування,

активно впроваджує інноваційні технології. Сьогодні діяльність університетської бібліотеки направлена на впровадження інноваційних технологій, модернізацію інформаційно-бібліотечного сервісу. Бібліотека поєднує традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні і корпоративні методи роботи, вирішує проблеми культурно-просвітницької діяльності, упроваджує інноваційні бібліотечні технології [1]. Серед традиційних фондів та інноваційних послуг: електронні ресурси локального доступу; інтернет-ресурси та ресурси віддаленого доступу; інноваційні та комбіновані сервіси.

Підкреслимо, що університетська бібліотека є надійним інформаційним центром, якому довіряють і де завжди можна отримати релевантну, оперативну, цінну інформацію та великий перелік різноманітних послуг. Необхідно зберегти, а можливо і зміцнити цю довіру, перенісши при цьому комунікацію з користувачами й між самими бібліотекарями в цифровий простір і використовуючи широкий набір інструментів взаємодії та новітніх технологій [2].

Ефективність використання дистанційної форми роботи сприяли подальшому розвитку інноваційних бібліотечних сервісів, впровадженню інтерактивних проєктів, онлайн-заходів. Впровадження Інтернет-проєкту «Бібліотека 2.0», який діяв протягом 2014–2019 рр., дало можливість бібліотеці зробити доступними для користувачів всевітньої мережі Інтернет ресурси та сервіси за всіма базовими напрямками діяльності бібліотеки та швидко адаптуватись до обслуговування користувачів в умовах карантину. *Бібліотека Web 2.0* (Бібліотека 2.0) – бібліотека відкритого типу, що реалізує максимальний об'єм традиційних ресурсів та послуг в телекомунікаційних системах та мережах, зокрема в мережі Інтернет.

Бібліотека прагне йти в ногу з часом, вдаючись до найрізноманітніших заходів, розширюючи

бібліотечно-інформаційний сервіс. На часі формування позитивного образу бібліотеки в очах користувачів відбувається шляхом надання цілого комплексу інформаційних та бібліотечно-бібліографічних послуг. Активно формуючи електронні ресурси, здійснюється інформаційне забезпечення користувачів, надається доступ до електронних документів, організовуються заходи, спрямовані на допомогу навчально-виховному процесу та науково-дослідній діяльності університету.

Основний бібліотечний ресурс доступний в електронному каталозі, який представлений на сайті бібліотеки. На головній сторінці сайту надано доступ до важливих ресурсів. Усвідомлюючи важливість часу, бібліотека формує значний масив інтернет-ресурсів різноманітної направленості, об'єднаних єдиним вікном доступу через вебсайт бібліотеки.

Для користувачів, що вперше відвідують сайт, створено «Візитку сайту», яку озвучено з метою використання людьми з вадами зору. Візитка детально описує структуру та методіку доступу до ресурсів сайту та, загалом, всього комплексу інтернет-ресурсів бібліотеки.

Значна увага приділялась вдосконаленню структури, методіки доступу та навігації інтернет-ресурсами бібліотеки. Зокрема:

- вдосконалено карту сайту, що поєднує на одній сторінці посилання та банери доступу до всіх сторінок сайту та інтернет-ресурсів бібліотек в цілому;
- розширено тематику відображення ресурсів на сторінці «Оновлено на сайті», що включає посилання на оновлені інтернет-ресурси бібліотеки.

З метою посилення ефективності дистанційного обслуговування систематично проводиться інформаційне оновлення та редакція сторінок сайту, масштабна перевірка посилань інтернет-навігатора на коректність відкриття. Усвідомлюючи важливість часу, бібліотека формує значний масив інтернет-ресурсів

сів різноманітної направленості, об'єднаних єдиним вікном доступу через вебсайт бібліотеки. Особливо важливою в умовах дистанційного обслуговування є доступність сайту для різних категорій віддалених користувачів бібліотеки. Здійснено адаптивну верстку сайту з метою коректного відображення всіх його сторінок на екранах мобільних пристроїв, залучаючи користувача до комунікаційного процесу. Формування позитивного образу бібліотеки в очах користувачів відбувається шляхом надання цілого комплексу інформаційних та бібліотечно-бібліографічних послуг. На сайті надано доступ до інтернет-каталогу бібліотеки у зведеному ІРБІС-каталозі.

Електронна бібліотека об'єднує ресурси локального доступу та інтернет-ресурси (нараховує понад 300 тис. бібліографічних записів). До послуг віддалених користувачів бібліотеки структурована веббібліотека посилань: «навчальні дисципліни». Створено електронний архів «Книгозабезпеченість аспірантури». Серед онлайн-послуг, які надає бібліотека, можна назвати доступ на сайті бібліотеки до бібліографічних і фактографічних даних, підготовлені тематичні рекомендаційні списки літератури, інформування і зворотний зв'язок з користувачами.

Працівники бібліотеки відбирали актуальну інформацію про індексовані наукові ресурси України, проводили моніторинг показників університету в українській науковій спільноті. Це, зокрема дані про місце університету в «Консолідованому рейтингу ЗВО України», вебметричні показники університету в міжнародних наукових рейтингах.

Акценти бібліотеки спрямовуються на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації (інституційний репозитарій), підвищення вебметричного рейтингу університету. Інституційний репозитарій Вінницького дер-

жавного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (IrVSPU) надає вільний доступ до повних (або поданих в скороченні) електронних документів з наукового доробку університету та електронних видань з фондів бібліотеки. Загалом, Репозитарій організовано за інституційним принципом – колекції інституту, факультетів. Основу фонду складають праці викладачів, здобувачів вищої освіти та видання бібліотеки.

На сайті бібліотеки представлено 12 курсів дистанційних методичних матеріалів:

- бібліотечна система: методика проведення пошуку;
- основи інформаційної культури користувача бібліотеки: курс лекцій;
- бібліографічний опис документів: основні елементи та правила складання;
- універсальна десяткова класифікація (УДК). Історія та сучасний стан: структура УДК;
- електронні ресурси бібліотеки: склад та способи доступу;
- індекс цитування. Імпакт-фактор. Наукометричні БД.

Функціонує ряд інтернет-проектів бібліотеки. Серед них:

- віртуальна довідкова служба бібліотеки;
- електронний «Повнотекстовий архів» видань бібліотеки, що зокрема включає «Цифрову колекцію видань цінного та рідкісного фонду».

Започатковано та постійно реалізується ряд краєзнавчих інтернет-проектів:

- біографічний – «Життя пов'язане з Поділлям»;
- інформаційно-бібліографічний – «Вінниччина в БД ЕК бібліотеки»;
- веббіографічний – «Вінниччина в Інтернеті».

Важливим напрямом діяльності освітянської книгозбірні є реалізація проекту інклюзивної бібліотеки – «Бібліотека без меж. Інклюзивна бібліотека». Даний проєкт було презентовано для

шкільних бібліотек м. Вінниці та представлено на V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами», організованою Вінницьким педуніверситетом.

З метою підвищення наукового рейтингу ВДПУ впроваджено проєкт «Наукометричні портрети вчених університету», який містить авторські профілі вчених університету з різними ідентифікаторами.

Бібліотека перемістила всі можливі бібліотечні послуги на цифрові, тобто засоби онлайн-ресурсу та віддалений доступ до них, об'єднаний пошук, інтернет-каталог загальнодоступного Інтернету, залучення користувачів через соціальні мережі, спеціалізований простір знань, онлайн-доставка документів, статті за запитом, навчання інформаційній грамотності, віртуальна довідкова служба тощо. За період роботи в онлайн-режимі бібліотечними працівниками були представлені та висвітлені в соціальних мережах інформаційні повідомлення, короткі пости, різноманітні презентації, відеоролики.

В умовах дистанційного обслуговування працівники бібліотеки продовжують брати активну участь у науково-практичних конференціях, семінарах, інтернет-конференціях, під час яких діляться досвідом роботи, розповідають про актуальність та доступність бібліотечного сервісу, про спроможність університетської бібліотеки в умовах війни, акцентують увагу на стратегічні напрями діяльності бібліотеки. Співробітниками бібліотеки надається онлайн-послуга з присвоєння науковим публікаціям вчених класифікаційних індексів за таблицями УДК та авторських знаків. Skorистатися даною послугою можуть викладачі та здобувачі вищої освіти університету, надіславши запит на електронну пошту бібліотеки, Viber, Telegram.

Також працівники бібліотеки

забезпечують дистанційно перевірку на плагіат академічних текстів студентів та надають індивідуальні консультації з питань формування та наповнення наукометричних ресурсів. Для викладачів та студентів Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського» було проведено онлайн-лекцію «Академічна доброчесність – запорука успіху науковця». Під час спілкування було представлено інформацію про роботу університетської бібліотеки, стратегію її діяльності та акцентовано увагу на наукових досягненнях Вінницького педуніверситету, основою якого є академічна доброчесність – дотримання принципів добропорядності і чесності в академічному процесі.

Провідними фахівцями бібліотеки в рамках підвищення кваліфікації для слухачів Вінницького обласного навчально-методичного центру галузі культури, мистецтв та туризму було проведено лекції-презентації, на яких ознайомлено працівників бібліотек області з досвідом роботи університетської бібліотеки. Зокрема, було висвітлено такі питання: про комплектування фонду бібліотеки Вінницького педуніверситету, про сучасні реалії та перспективи. Особливу увагу у виступах було акцентовано на створенні електронних ресурсів та впровадженні інноваційних технологій у бібліотеці.

Таким чином, у різних сценаріях невизначеності, у викликах сьогодення, бібліотека залишається

надійним інформаційним центром університету. Перед працівником бібліотеки стоять високі вимоги. Він повинен бути готовим до будь-яких викликів та ризиків, «до виживання та досягнення успіху в різних сценаріях часів драматичних невідомостей» [4].

Зміни у роботі бібліотек є складним процесом з огляду на вибір нових пріоритетів, завдань, адаптації до нових умов роботи, освоєння нетрадиційних технологій соціальної й економічної взаємодії, становлення в ролі виробника нових бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг, які можна отримати дистанційно [5]. Впровадження дистанційного навчання у вищій школі поставило перед університетськими бібліотеками задачі не тільки збереження якості й повноти традиційних функцій та напрямів діяльності, а й необхідність запропонувати студентам і викладачам комплекс нових сервісів і послуг в дистанційному форматі, серед яких:

- оперативне реагування на зміни, що відбуваються в соціумі в цілому та академічному середовищі зокрема;
- розширення каналів цифрової комунікації з користувачами;
- інформаційно-довідкове обслуговування користувачів в онлайн-форматі;
- формування цифрових компетентностей користувачів;
- чітка й розподілена організація віддаленої роботи працівників бібліотеки у невизначених реаліях [3].

Серед стратегічних напрямів діяльності бібліотеки навчального закладу є перебудова цифрових матеріалів у відповідності стандартам доступності електронної інформації та технологій для різних категорій користувачів. Це передбачає створення та дизайн документів, вебконтенту та презентацій з урахуванням доступності

Освітнянська книгозбірня виконує стратегічне завдання – забезпечення підготовки освітян на вимогу сьогодення. Основним завданням бібліотеки є інформаційна підтримка навчального та наукового процесів університету у різних вимірах та сценаріях.

Університетська бібліотека, надаючи інформаційну підтримку віддаленим користувачам, спроможна забезпечити інформаційне обслуговування, щоб бути потрібною та важливою у різних викликах та «драматичних невідомостях». Труднощі, які виникають, загартовують, дозволяють набути новий досвід, що робить нас сильними, готовими до будь-яких випробувань. Ми віримо у Перемогу нашої України. Відбудемо країну, зруйновані міста, навчальні заклади та бібліотеки. Не забудемо, не простимо! Саме тому бібліотекарі зі всієї України долучилися до проекту Української бібліотечної асоціації «Архівування документів про війну росії проти України».

Список літератури

1. Білоус В. С. Формування та використання електронних ресурсів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку: наукові праці ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2. С. 210–215. URL: <http://journals.dnppb.gov.ua>
2. Білоус В. «Ні карантину на знання та інформаційно-бібліотечні послуги!»: з досвіду дистанційної роботи освітянської книгозбірні. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 1(23). С. 31–34.
3. Киричок І. В., Павленко Т. Б. Дистанційне навчання: завдання університетських бібліотек в нових реаліях. *Матеріали XX-ї ювілейної міжнародної науково-практичної конференції*, 19–20.05.2021 р. Київ: Ужгород, 2021. С. 11–12.
4. Колесникова Т. О. Організація віддаленої роботи колективів бібліотек університетів України за часів драматичних невідомостей. – [Сайт, Репозитарій Дніпровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна: DIIT] – URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11914>
5. Яворська Т. М. Цифрові тренди розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві. *Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції «Інформація та соціум»* 25 червня 2020 р. / Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця, 2020. С. 58–60.